

Torild Branderin perintö elää yhä Lounais-Hämeessä

MIKKO HOVILA

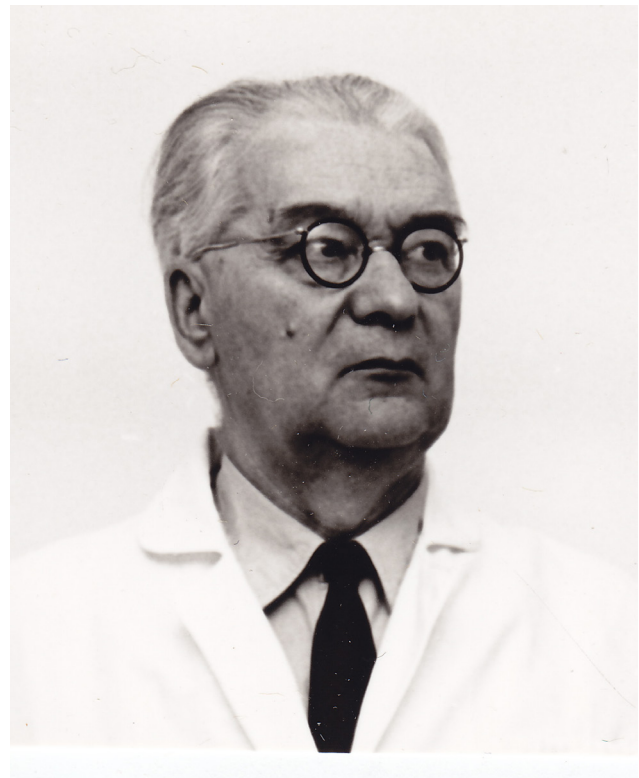

Torild Branderin (1904–1992) kuolemasta tuli tämän vuoden toukokuussa kuluneeksi 30 vuotta. Brander kuuluu sodanjälkeisen luonnonsuojelun pioneereihin, jonka vaikutus näkyi valtakunnallisestikin Suomessa 1950-luvulta aina 1970-luvun loppuun. Lounais-Hämeen luonnonsuojeluyhdistyksen johtohahmona hän edusti erityisesti järjestökenttää. Kenttätason luonnonsuojelijana hän loi pohjaa paikallisen luonnonsuojelutyön käytännöille ja toimi käytännön kansalaistoiminnan esimerkkinä laajemminkin. Seuraavassa esitän tiivistetyn katsauksen hänen värikkästä luonnonsuojelijan karrieristaan.

Nuoresta luonnonharrastajasta lääkäriksi

Torild Brander syntyi Kemiössä 1.8.1904. Nuoruutensa hän vietti Helsingissä. Hänellä oli mahdollisuus viettää aikaansa kahdessa sukukartanossa, Kirkkonummella Sigurdsin tilalla ja Urjalassa Nuutajärvellä. Branderin luontoharrastus virisi jo varhain, kun hän aloitti kasvien, hyönteisten sekä täytettyjen eläinten keräilyn. Luontoharrastuksen syvyyttä kuvaa, että jo 1935 hän julkaisi hyönteishavaintojaan alan tieteellisessä julkaisussa.

Branderia itseään kiehtoi biologin ura, mutta äitinsä toiveen mukaisesti hän aloitti kuitenkin lääketieteen opinnot. Hänestä tuli Suomen ensimmäinen lastenpsykiatrian erikoislääkäri, hän sai lääketieteen ja kirurgian tohtorin arvon 1936. Brander julkaisi kaikkiaan noin 100 lääketieteellistä tutkimusta, joten tieteellinen metodi ei ollut hänelle vieras, kun hän vanhemmalla iällään omistautui luonnonsuojelua sivuaviin biologisiin kenttätutkimuksiin. Lääkäriin ammattia hän harjoitti vuoteen 1944 saakka.

Torild Brander vaihtoi sotien jälkeen lupaavan lääkärin uran tilallisen arkeen Raikon kartanossa. Urjalaan ja Raikon ulkotilan hoitajaksi hänet ajoi kiintymys luontoon ja halu alkaa suojella sitä. Kuva: LHLY:n kuva-arkisto.

Kartanonomistajaksi ja luonnonystäväksi Urjalaan

Lounais-Hämeen luonnosta tuli Torild Branderin sydämenasia sen jälkeen, kun hän vuonna 1942 peri viidesosan Urjalan Nuutajärven kartanosta, 1250 ha laajan Raikon ulkotilan. Brander oli jo vuosikymmeniä aikaisemmin ihastunut Raikon alueeseen kuuluvaan erämaiseen Kivijärveen, joten pesänjaossa hän nimenomaan halusi Raikon aluetta.

Päästyään sotapalveluksesta 1944 hän päätti lähteä Raikkoon huolehtimaan tilan asioista. Tekeillä oleva maanhankintalaki siirtolaisten ja rintamamiesten asuttamiseksi olisi lohkaissut Raikosta maata täysimääräisenä, jos Brander olisi hoitanut tilaa sivutoimisena. Tässä tilanteessa Brander teki radikaalin päätöksen, lopetti lääkärin uransa ja alkoi hoitaa Raikkoa päätoimisena maanviljelijänä.

Brander tarttui tarmokkaasti Raikon tilan asioiden hoitoon. Ensi töikseen hän sai pois-tettua ryöstökälyksen kohteeksi joutuneelta Kivijärveltä jokamiehen kalastusoikeudet, jotka perustuivat välirauhan aikana säädettyyn lakiin väliaikaisesta kalastusoikeudesta; Apuna hänellä oli tässä hänen hyvä ystävänsä ja luonnonsuojelijanakin tunnettu metsänhoitaja Jarl Carpelan. Raikon alueella rehottavan salametsästyksen hän laittoi kuriin määrätietoisin ottein. Raikon metsissä olleita pontikankeitto-paikkoja hän niin ikään tuhosi haulikon avulla. Näistä sodanjälkeisistä kahinoista temperamenttiselle Branderille tuli tietyllä tavalla pelkoa herättävä maine paikkakunnalla. Toisaalta yhteistyökumppaneilleen ja palkollisilleen hän näyttäytyi herrasmiesmäisenä, reiluna hahmona.

Tilalliseksi ryhtynyt Brander alkoi samalla määrätietoisesti kehittää Raikkoa. Uusi hirs-

Kissakalliolta avautuu rauhallinen näkymä Kivijärvelle. Kivijärvi oli Torild Branderin silmäterä, jonka rauhaa ja koskemattomuutta hän valvoi määrätietoisesti. Kuva: Heikki Mikkola.

rakenteinen päärakennus valmistui 1947. Myös navetan, tallin ja palvelusväen asumusten rakennustyöt käynnistyivät. Maatalous perustui perinteiseen lypsykarjatalouteen. Maanviljelyn ohella hän istutti myös omenapuutarhan, valittavasti huonolla menestyksellä. Kanatarha, hanhien kasvatusta ja mehiläishoitokin kuuluivat tilan tuotantomuotoihin. Häntä voidaan pitää eräänlaisena ekoviljelyn edelläkävijänä Suomessa. Metsätalouden merkitys pysyi koko ajan merkittävänä. Puitteet alkoivat pian olla valmiina maapaikalle, joka nykyisin tunnetaan Raikon kartanona.

Edellä mainittu metsänhoitaja Jarl Carpelan oli tiettävästi hänen innoittajansa. Voisi kuvitella, että Brander oli perillä Pohjois-Amerikan kansallispuistoaatteesta, josta A. E. Nordenskiöld oli ammentanut ajatuksia luonnonsuojeluaatetta käsitelleeseen kirjoitukseensa jo vuonna 1880. Saksankielentaitoisena Brander ehkä tunsikin Saksassa virinneitä aatteita luonnon suojelemiseksi. Hugo Conwentz julkaisi vuonna 1904 laajakantoisen luonnonsuojeluohjelman, jota Suomessa esitteli eläintieteen professori J. A. Palmén. Vuonna 1923 säädetyn luonnonsuojelulain Brander luonnollisesti tunsikin. Vuonna 1938

Torild Brander alkoi rauhoittaa omia maitaan 1950-luvulla yksityisinä suojelualueina luonnonsuojelulain nojalla. Aika on jo tehnyt tehtävänsä: suojelumetsät ovat muuttuneet arvokkaiksi metsäluonnon kohteiksi ja luonnontilainen Kaakkosuon on monen lintulajin pesimäalue. Kuvat: Heikki Mikkola.

Tiluksistaan Brander rauhoitti jo vuonna 1947 Kaakkosuon Luonnonpuistoksi nimetyn alueen. Tämä Kaakkosuon metsäsaarekkeen sisältävä, viisi hehtaaria laaja alue on Lounais-Hämeen ensimmäinen luonnonsuojelualue. Metsäsaarekkeella ei puita ole kaadettu enää 1800-luvun lopullakaan, latvuserroksen pääosin muodostavat kuuset ovat nyt noin 150-vuotiaita. Tässä käenkaali-mustikkatyyppin metsässä puuston määrä on nykyymmärryksen mukaan poikkeuksellisen korkea. Metsäntutkimuslaitoksen koealan mittausten mukaan kokonaispuusto oli vuonna 1995 noin 630 m³/ha, lahoppuutakin oli silloin yli 30 m³/ha.

Mitään dokumentoitua tietoa Branderin heräämisestä luonnonsuojeluun ei ole tiedossa.

toimintansa aloittaneeseen Suomen Luonnonsuojeluyhdistykseen (SLY) hän tutustui hyvin jo alusta alkaen.

Branderin herääminen luonnonsuojeluun kumpusi paljolti myös hänen yhteydestään Raikkaa ympäröivään luontoon. Brander lähestyi luontoa luonnontutkijan otteella. Hänen mukaansa luontoa saattoi suojella vain, jos sen tunsikin hyvin. Tietämyksensä paikallisesta luonnosta hän kokosi artikkelisarjaan *Urjalan Kivijärven seudusta*, joka julkaistiin Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistyksen vuosikirjassa vuosina 1949–51. Pian Brander alkoi kiinnostua myös paikallisen luonnonsuojelutoiminnan organisoimisesta maakunnallisella tasolla.

Lounais-Hämeen luonnonsuojeluyhdistyksen perustaja ja vetäjä

Paikallinen, järjestäytynyt luonnonsuojelutoiminta sai alkunsa vuonna 1896 perustetusta Kuopion Luonnon Ystävien yhdistyksestä, joka edelleen toimii Suomen luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistyksenä. Lahden luonnonystävät, nykyiseltä nimeltään Salpausselän luonnonystävät, aloitti toimintansa 1947. Torild Brander, joka 1950 oli valittu Suomen luonnonsuojeluyhdistyksen neuvottelukuntaan, alkoi 1950-luvun alussa valmistella Lounais-Hämeeseen järjestöllistä luonnonsuojelutoimintaa.

Vuonna 1951 Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistys perusti Luonnonsuojelutoimikunnan, jonka puheenjohtajaksi Brander valittiin. Vuoteen 1956 toiminut toimikunta oli alusta alkaen hyvin aktiivinen. Valistustoiminta käsitti peräti puolisen tuhatta lehtijuttua, linturetkiä sekä lintujensuojeluun liittyvää toimintaa.

Toimikunnan rauhoitustyössä saatiin aikaiseksi 53 luonnonmuistomerkkiä sekä kuusi suojelualuetta. Osa Tammelan Kaukolanharjusta saatiin suojeltua yksityisenä suojeluna vuonna 1955. Urjalan Kaakkosuon 222 ha laajan alueen Brander rauhoitti itse 1956. Tutkimustyöhön toimikunta panosti Branderin johdolla niin ikään tarmokkaasti. Putkilokasvit, selkärankaisten, nilviäisten ja tietyt hyönteisryhmät (suurperhoset, muurahaiset) saatiin kartoitettua kattavasti. Toimikunta sai oman toimistohuoneen 1955 Kotiseutumuseosta Forssasta.

Luonnonsuojelutoimikunnan työ jatkui 1956 perustetussa Lounais-Hämeen luonnonsuojeluyhdistyksessä (LHLY), Brander toimi yhdistyksen puheenjohtajana kuolemaansa saakka. Yhdistyksen toiminta-alueena olivat Forssan, Humppilan, Jokioisten, Kojjärven, Somerniemien, Someron, Tammelan, Urjalan ja Ypäjän kunnat. Kojjärvi on sittemmin liitetty Forssaan ja Somerniemi Someroon. Lounais-Hämeen luonnon ensimmäinen numero ilmestyi 1956, julkaisu muodostui Branderin johdolla tieteel-

liset kriteerit täyttäväksi julkaisuksi. LHLY sai oman toimiston Forssaan 1957, toimisto laajeni 1974. Yhdistyksen perustama Forssan luonnonhistoriallinen museo aloitti toimintansa 1968 paikallisen virastotalon tiloissa. Museo siirrettiin 1973 Paloaseman suojiin laajempiin tiloihin. LHLY:n perustehtävät, valistus-, suojelu- ja tutkimustoiminta jatkuivat Branderin johdolla vilkkaasti aina 1980-luvulle saakka.

LHLY:n toiminnan vakiintumisen myötä uusia luonnonsuojelualueita oli saatu aikaiseksi Lounais-Hämeeseen. Ensimmäinen luonnonsuojelualue valtion maille saatiin perustettua 1956, Liesjärven kansallispuisto, alkuperäiseltä pinta-alaltaan 150 ha. Liesjärven ympäristö oli ollut mukana jo tieteellisten seurojen vuonna 1949 laatimassa suunnitelmassa uusista kansallis- ja luonnonpuistoista ja vuonna 1952 ilmes-tyneessä komiteamietinnössä ehdotettiin

Raikon kartanon suojelualueiden flora ja fauna on poikkeuksellisen monimuotoinen. Kalkkiperäiset maat, suuri lahoppuun määrä ja vanhat, suojaisat metsät ovat monen aran metsän asukkaan ihanteellinen kotipaikka. Kuvat: Heikki Mikkola.

Liesjärven kansallispuiston perustamista. Puistohankkeen valmistelu oli pitkälti Peitsa Mikolan ja Reino Kalliolan vastuulla, Brander mitä ilmeisimmin pyrki antamaan vauhtia hankkeelle.

Brander rauhoitti omilta mailtaan Urjalassa 1959 yli 225 ha laajan Kivijärven alueen, joka suojeltiin poikkeuksellisesti yksityisenä luon-

nonsuojelualueena luonnonpuistotyyppisin säännöin, alueella on ympärivuotinen liikumis-kielto ilman maanomistajan lupaa. Brander piti virallisesti rauhoitettuja luonnonsuojelualueita yksityisen luonnonsuojelujärjestön arvokkaimpana saavutuksena. 1970-luvun loppuun mennessä LHLY:n aloitteesta Lounais-Hämeessä oli rauhoitettu toistakymmentä suojelualuetta yksityismailla.

Brander valtakunnallisena vaikuttajana

Torild Branderin kirjeistä ja lehtikirjoituksista piirtyy kuva voimakastahtoisesta ja temperamenttisestä vaikuttajasta, joka 1970-luvun loppuun saakka jaksoi ottaa kantaa luonnonsuojelua ja biologista tutkimusta sivuvaan kysymyksiin. Branderin arkistot ovat vielä osin tutkimatta, mutta tiedossa olevan aineiston perusteella seuraavassa esitetään tiivistelmä Branderin vaiheikkaasta vaikuttajanurasta valtakunnallisella tasolla.

Branderin ensimmäinen laajempi debatti käytiin vuonna 1956 Suomen Luonto -lehdessä. Lehden toimitussihteeri Vilho Erkamo arvioi kriittisesti tuolloin tuoretta Kivijärven rauhoitusta, jossa kiellettiin ympärivuotinen liikkuminen alueella. Erkamo piti tämäntyyppistä tiukkaa suojelua vääränä metodina edistää suojelua. Erkamo arveli, että laajoja liikkumisrajoituksia sisältävä suojelu vain synnyttäisi vastustusta ja vihamielisyyttä luonnonsuojelua kohtaan. Vastineessaan Brander puolusti edustamaansa vapaaehtoista yksityistä suojelua vastakohtana pääkaupungin luonnonsuojelijoiden edustamalle ajattelulle. Tämä juopa jäi pysäväksi Branderin näkökulmasta. Reino Kalliola pyrki tapaamisissa tasoittamaan kiistaa kaikin tavoin. Samana vuonna Suomen luonnonsuojeluyhdistyksen (SLY) puheenjohtajaksi valittu Niilo Söyrinki pyrki niin ikään kirjeessään Branderille siihen, ettei ristiriita pääsisi hajottamaan harvalukuisen luonnonsuojeluväen rintamaa.

SLY:n neuvottelukunnassa Brander oli aktiivinen jäsen. Erityisesti hän puhui siellä luonnon-

suojelulain uudistamisen tarpeesta. Branderilla oli ollut vaikeuksia lain suhteen Raikon maiden suojelussa, hän oli kohdannut myös vastoinkäymisiä Lounais-Hämeen luonnonsuojelupyrkimyksissä luonnonsuojelulakiin liittyen.

Seuraava Branderin ulostulo liittyi silloin uhanalaisen joutsenen suojeluun. Hän oli perustanut 1956 Raikon tyhjäksi jääneeseen kanalaan lintusairaalan, johon tuotiin myös salametsästyksen uhreina haavoittuneita joutsenia. Seuraavana vuonna Brander vaati Suomen Luonnossa julkaistussa artikkelissaan, että haavakkojoutsenten hoitoa varten perustettaisiin muuallekin Suomeen lintuklinikoita, jotta ne eivät kaikki päätyisi Raikkoon. Valtion luonnonsuojeluvälvojen vuosina 1939–1972 toiminut Reino Kalliola joutui tässä Branderin arvostelun kohteeksi. Loppujen lopuksi SLY oli aktivoitunut

Yrjö Kokko kävi suojelemaan joutsenia Suomessa kynä aseenaan. Torild Brander perusti tyhjäksi jääneeseen kanalaan joutsenklinikan, jonne rahdattiin haavoitettuja ja nälkiintyneitä joutsenia eri puolilta Suomea. Yksityinen joutsenhoitola oli Suomen ensimmäinen lajiaan. Kuva: Heikki Mikkola.

joutsenten suojeluun, vuodesta 1958 alkaen myös usealla muulla paikkakunnalla oli toiminut joutsenten talviruokintapaikkoja ja lintuhoitoloita.

Joutsenen kanta oli Suomessa 1950-luvun puolessavälissä arviolta vain 10–25 paria. Vaikka joutsen oli rauhoitettu metsästykseltä jo vuonna 1923, salametsästys oli edelleen merkittävä uhkatekijä lajille. Branderkin oli hoitanut lintusairaalaan salametsästyksen uhriksi joutunutta haavakkojoutsenta. Omien

kokemustensa ja havaintojensa siivittämänä Brander esittikin oman ohjelmansa joutsenen suojelemiseksi. Yrjö Kokon ohella Brander oli yksi niistä luonnonsuojelijoista, joiden ansiosta joutsenen suojeleminen sai suurten kansanryhmien tuen taakseen ja joiden ponnistelujen myötä joutsenkantamme on elpynyt nykyiselle suotuisalle tasolle.

pyynnin helmestyksessä, piisamin sekä jokien perkaustyöt. Raakku rauhoitettiin Suomessa jo vuonna 1955, mutta raakkujokien veden laadun heikkenemisen takia raakkukantojen heikkeneminen on jatkunut edelleen.

Keväällä 1958 Brander sai tietää, että uutta Turku–Tampere-valtatietä, ”pikatieä”, oli alettu suunnitella Urjalan kautta, yhtenä linjaus-

Luonnontilainen Kaakkosuo on teerien jokakeväinen pelipaikka. Kalasääski on ollut suon vakituinen asukas jo vuosikymmeniä. Kuvat: Heikki Mikkola.

Vuonna 1957 perustetun SLY:n ja Kotiseutuliiton yhteisen luonnonsuojelutoimikunnan jäsenyys oli Branderille ainoa virallinen tehtävä valtakunnallisessa luonnonsuojelutyössä. Toimikunnassa hän ehdotti laadittavaksi ohjekirjaa, jossa selvitettäisiin luonnonsuojelua koskevia lakeja ja asetuksia sekä rauhoitusanomusten laatimista. Myös lintujensuojelukirjan Brander näki tarpeelliseksi. Joutsenen ja raakun suojeleminen viranomaisten olisi nopeasti tartuttava. Luonnonsuojelulain uudistaminen ja juridisen osaamisen lisääminen oli myös Branderin vaatimuslistalla. Pian Brander huomasi tullessaan ”vapautetuksi” toimikunnan jäsenyydestä, ilmeisesti henkilösytyt olivat tässä taustalla. Kaiken tämän seurauksena Brander päätti jatkossa itse edistää tekemiään aloitteita Lounais-Hämeessä.

Simpukoiden määrittämiseen ja biologiaan Brander oli erityisen perehtynyt. Jokihelmisimpukkaan eli raakkuun hän oli tutustunut tutkimusretkillään pohjoisen raakkualueilla. 1950-luvulla Brander oli raakun suojeleminen uranuurtaja. Raakun häviämisen syiksi hän totesi ryöstö-

vaihtoehtona oli väylä Raikon maiden halki. Pahimmassa tapauksessa tie olisi kulkenut Kaakkosuo- ja silloin valmisteilla olleen Kivijärven luonnonsuojelualueen välistä. Linjauksen muuttamiseksi Brander kääntyi myös SLY:n puoleen saadakseen tielinjan siirretyksi suojelluiksi vähemmän arvokkaampaan kohtaan. SLY ryhtyikin selvitystoimiin asian tiimoilta, myös luonnonsuojeluvalvoja Kalliola oli yhteydessä Tie- ja vesirakennushallitukseen (TVH), mutta tiedonkulun hitauden takia Brander oli tyytymätön SLY:n saamattomaan toimintaan ja ryhtyi omin päin selvittämään asiaa TVH:n suuntaan. Vuoden 1962 alussa Brander pääsi TVH:n pääjohtajan kanssa neuvottelemaan tielinjasta. Lopulta asiasta saatiin siedettävä kompromissi, valtatie 9 leikkaa nykyisin pieneltä osin Kivijärven luonnonsuojelualueen kaakkoiskulmaa. Prosessin myötä ”pikateistä” ja maisemansuojelusta tuli Branderille tärkeä luonnonsuojelukysymys. TVH:n soranotto Humppilassa tuli Branderin huomion kohteeksi. Tammelan Mustialan maille kaavailtuun tiesuunnitelmaan Brander

myös otti kantaa, tästä suunnitelmasta ei koskaan tullut mitään.

Branderin seuraava kiistely liittyi hänen 1959 ilmestyneeseen oppaaseensa *Ohjeita lintujen suojelemiseksi*. Linnunpönttöjen kehittelijä, agronomi Mauno Tuomola arvosteli kirjan Suomen Luonnossa yksipuoliseen ja alentavaan tyyliin. Brander vastasi seuraavassa numerossa Tuomolan arvosteluun ja ilmaisi myös tyytymättömyytensä lehden julkaisupolitiikkaan. Samalla hän ilmoitti kirjoittaneensa lehteen nyt viimeisen kerran. Päätöstään hän ei pyörtänyt, vaikka Suomen Luonto julkaisi vielä Valter Keltikankaan myönteisen arvion Branderin lintujen suojeleoppaasta.

Lounais-Hämeen luonto 11/1961 oli juhlanumero, kun toimikunnasta yhdistyksenä jatkunut järjestäytynyt luonnonsuojeluoiminta oli jatkunut Lounais-Hämeessä kymmenen vuotta. Itse lehdessä Reino Kalliola ylisti yhdistyksen toimintaa. Huvudstadsbladetissa Dag Hemdahl niin ikään osoitti arvostustaan Branderin ja yhdistyksen paikallista tutkimus- ja suojelutyötä kohtaan otsikolla *I Linnés anda*. Mutta kritiikkiäkin tuli. Lars von Haartman väheksyi Branderin floristiikkaan ja faunistiikkaan keskittyntä kenttätutkimusta, Haartman kelpuutti lajilistat vain primaariaineistoksi jatkotutkimuksille. Luonnon Tutkijassa (2/1962) Pekka Nuorteva arvosti Lounais-Hämeessä tehtyä työtä ja esitti samalla ohjeita tutkimustyön kehittämiseksi. Molekyyli-lehdessä (3/1962) nimimerkkikirjoittaja referoi Lounais-Hämeessä tehtyä luonnonsuojelu- ja tutkimustyötä esittäen samalla kritiikkiä tutkimuksen epätarkkuuksista. Kaiken debatin lopputuloksena Brander päätteli, että jatkossa LHL:n tutkimustoimintaa oli toteutettava ilman julkista tukea ja tutkimusapurehoja. Branderin mielestä paikallista luonnontutkimusta ei Suomessa arvostettu. Branderille luonnonsuojelun perustana oli tutkimus, joka edellytti lähtökohtaisesti kenttäoloissa hyvää lajintuntemusta. Esimerkiksi linnut tuli tuntea maastossa, mikä edellytti harjaantumista niiden systematiikkaan, morfologiaan ja ekologiaan.

Torild Brander oli hämmästyttävän tuottelias luonnontutkija. Tutkimustyön ja kirjallisten velvollisuuksien hoitaminen venytti hänen työpäivänsä kymmentuntiseksi. Tavanomainen työviikko oli seitsemänpäiväinen. Kuva: LHL:n kuva-arkisto.

Kritiikistä huolimatta Brander jatkoi tutkimustyötään Lounais-Hämeessä. Juhlanumeron jälkeisessä Lounais-Hämeen luonnossa julkaistiin Branderin kirjoittama noin satasivuinen monografia valkohäntäpeurasta (valkohäntäkauriista). Tutkielmaansa Brander oli koonnut yhteen senaikaisen tietämyksen valkohäntäpeurasta Suomessa. Tutkimusaineisto koostui kirjallisuustiedoista, asiantuntijahaastatteluista, Branderin omista havainnoista sekä arkistoiduista yksityishenkilöiden havainnoista. Brander oli nähnyt valkohäntäpeuran ensimmäisen kerran Raikossa nykyisen Kivijärven luonnonsuojelualueella vuonna 1953, minkä jälkeen hän innostui tutkimaan lajia perinpohjin.

Luonnonsuojeluliitto ja LHL

Lounais-Hämeen luonnonsuojeluyhdistys oli liittynyt Suomen luonnonsuojeluyhdistyksen ainaisjäseneksi pian perustamisensa jälkeen. 1960-luvun lopulla SLY:ssä alkoi organisaatiouudistus, joka johti valtakunnallisesti toimivan Suomen luonnonsuojeluliiton (SLL) syntyyn vuonna 1969. Myös LHL:tä pyydettiin SLL:n jäsenjärjestöksi, mutta Brander ei ollut organisaatiomalliin tyytyväinen ja LHL jäi tuossa vaiheessa SLL:n ulkopuolelle. Brander piti myös rauhoitustoimintaan painottuvaa klassista

luonnonsuojelua uutta ympäristönsuojelun piiriin luettavaa toimintaa tärkeämpänä.

LHLY:n suhteet luonnonsuojeluliittoon eivät enää normalisoituneet Branderin aikana. Samalla Branderin vaikutus valtakunnallisena vaikuttajana heikkeni 1970-luvun kuluessa.

arvovaltaisia poliitikkoja ympäristöministeriön perustamisesta aiheutuvista haitoista luonnonsuojelulle.

Branderin ensimmäinen vaimo Irene Brander oli kuollut 1967, minkä jälkeen hän päätti muuttaa Raikosta Forssaan. Pian hän asettui

Monet tavalliset ja harvinaiset lehtokasvit viihtyvät Kivijärven rantalehdoissa ja Raikon rehevissä metsissä. Etenkin entisen kalkkilouhoksen alue on suurten lehtipuiden oma metsä. Kuvat: Heikki Mikkola.

Vasta vuoden 1995 vuosikokouksessa LHLY teki yhdistyksen sääntöihin muutoksen, joka mahdollisti jäsenyyksien ja jäsenmaksujen yhdenmukaistamisen luonnonsuojeluliiton sääntöjen kanssa. LHLY:n jäseneksi voi nykyäänkin liittyä joko suoraan tai liiton jäsenenä. Tätä nykyä LHLY on yksi SLL:n jäsenjärjestö muiden joukossa, suhteet kattojärjestöön ovat mutkattoman toimivat.

Brander keskittyy LHLY:n toimintaan

Kun yhteistyö luonnonsuojeluliiton kanssa ei lähtenyt toimimaan, Brander keskittyi loppuvuosikseen luonnonsuojelutyöhön Lounais-Hämeessä. Kalliolan jälkeen valtion luonnonsuojelunvalvojan tehtävässä 1972–1973 toiminut Pekka Borg kertoi, että hän vieraili Branderin luona ja jatkoi tämän kanssa kirjeenvaihtoa aina vuoteen 1981 saakka, jolloin tämän voimat alkoivat jo ehtyä. Borgin mukaan Branderin kirjeissä alkoi näkyä alistumisen merkkejä uusien asioiden vyöryessä esiin luonnonsuojelussa, mutta vielä 1980-luvulla hän jaksoi muistuttaa

asumaan Forssan keskustassa samaan portaan, jossa LHLY:n toimisto sijaitsi. Asuessaan käytännössä toimiston vieressä Brander kykeni jatkossa keskittymään täysin yhdistyksen asioiden hoitoon. Urjalan Raikossa maataloutta harjoitettiin vielä vuoteen 1970 asti, minkä jälkeen pellot metsitettiin ja paikka alkoi käytännössä kehittyä eräänlaiseksi luontotilaksi ympäröivine suojelualueineen.

Vuonna 1969 Brander avioitui Alli Väreen kanssa. Hän oli toiminut LHLY:n sihteerinä ja jatkossa Alli ja Torild Brander muodostivat tehokkaan työparin, joka keskittyi täysipainoisesti yhdistyksen pyörittämiseen. Lounais-Hämeen Luonnon julkaiseminen vuosittain vei oman aikansa, lehden myötä muodostui kansainvälisiä julkaisunvaihtoyhteyksiä useihin maihin. Luonnonhistoriallinen museo jatkoi toimintaansa yhdistyksen alaisuudessa. Valistus- ja rauhoitus-työn edistäminen jatkuivat Branderin omaksu- mien periaatteiden mukaisesti.

Koijärven tapaus 1979 ravisteli myös LHLY:n toimintaa. Brander oli pari vuotta aikaisemmin antanut puoltavan lausunnon muutaman

Koijärven maapalstan suojelemiseksi. Keväällä 79 osa maanomistajista halusi laskea järven pintaa, jolloin paikalle kokoontui joukko luontoaktivisteja estämään aietta. Koska kaikki maanomistajat eivät kuitenkaan olleet valmiit vapaaehtoiseen suojeeluun ja osa maanomistajista halusi jättää mahdollisille suojealueilleen sorsastuksen sallivan rauhoitusehdon, Brander irtisanoutui koko hankkeesta. Koijärvi-liikkeen suoraa toimintaa Brander ei hyväksynyt. Osa yhdistyksen jäsenistä olisi ollut valmiita suoraan toimintaan, koska järven arvo lintuvetenä oli ollut LHLY:n jäsenten tiedossa jo pitkään.

Kun Branderin terveys ja kunto ikäntymisen myötä eivät sallineet enää rasittavia maastokäyntejä, yhdistykseen jäseneksi 1968 liittynyt Antero Suoranta otti vähitellen entistä enemmän Branderin tehtäviä hoitaakseen. Myöhemmin Suoranta jatkoi yhdistyksen toiminnanjohtajana. Tuula ja Heikki

Mikkolan aktiivinen rooli yhdistyksen ydinjoukoissa muodostui ajan mittaan myös keskeiseksi. Muita keskeisiä yhdistysaktiiveja olivat Matti Haapala, Kaarina Laakso sekä Eeva Sumu.

Brander jatkoi omien maidensa rauhoittamista vielä 1980-luvulla. Aikaisemmin rauhoitettujen Kaakkosuon ja Kivijärven välisen alueen suojelelun jälkeen Raikon maille muodostui laaja yhtenäinen suojealue. Erillinen Sammakkolammen suojealue rauhoitettiin samoihin aikoihin. Kokonaisuutena Raikon suojealueet käsittävät vesialueineen nykyisin 615 hehtaarin pinta-alan. Lisäksi kiinteistöön kuuluu runsaat 200 ha talousmetsää, jota nykyisin hoidetaan jatkuvan kasvatuksen periaattein.

Maanomistajien avustaminen luonnonsuojealueiden ja luonnonsuojealueiden ja luonnonsuojealueiden rauhoittamisessa oli Branderin luonnonsuojelelutyön kulmakivi Lounais-Hämeessä. Ennen METSO-ohjelmaa alueelle oli saatu aikaiseksi

Torild Brander oli ristiriitainen luonnonsuojeleija. Raikon metsät olisivat kelvanneet luonnonsuojealueiksi jo ennen METSO-ohjelmaa, mutta hän ei halunnut suojeleä kaikkia metsäamaitaan, koska piti luonnonsuojeleleä yksityismailla sosialisointina. Brander olisi halunnut säilyttää metsänsä tiukasti suojeletuna ja jopa rajoittaa jokamiehen oikeuksia maillaan. Kuva: Heikki Mikkola.

runsaat 20 luonnonsuojelualuetta ja noin 200 luonnonmuistomerkkiä.

Branderille yksityinen maanomistus oli tärkeä arvo. Hänen mielestään yksityisen suojelun alueen ”järjestyssäännöt” olisi pitänyt aina laatia maanomistajan toiveen mukaisesti. Hän ei hyväksynyt periaatetta, jonka mukaan maanomistajalle maksetaan korvausta siitä, että suojelualuetta saadaan hyödyntää tutkimus- ja opetuskäyttöön tai jokamiehen oikeuksien mukaiseen virkistyskäyttöön. Ylhäältä käsin määrättyjä suojeluohjelmia hän ei hyväksynyt, jos niissä ei huomioitu maanomistajan oikeuksia, tällaista menettelyä hän kutsui sosialisoinniseksi.

Brander ei ymmärtänyt sitä etua, joka syntyy ihmisten päästessä tutustumaan luonnonsuojelueisiin ja saadessa niistä tietoa. Ristiriitaa voidaan nykykäsityksen mukaan ratkaista maankäytön suunnittelulla. Uhanalaisten lajien esiintymispaikkoja ja luonnonsuojelulla turvattavia luontotyyppisiä voidaan erottaa tiukemmin suojelluiksi alueiksi. Pääosassa yksityisillä suojelun alueilla liikkuminen tapahtuu jokamiehen oikeuksien mukaisesti sallimalla sienestys ja marjastus, maanomistajan niin halutessa esimerkiksi metsästysoikeus voidaan sisällyttää rauhoitussääntöihin. Virkistyskäyttöön soveltuvat myös pienipiirteisesti hoidetut jatkuvan kasvatuksen talousmetsät. Laajoissa kansallispuistoissa suojelua voidaan järjestää vyöhykkeittäin ja siten varmistaa suojelun toteutuminen.

Jälkikäteen tarkasteltuna Branderin maanomistajan oikeuksia korostava vakaumus oli tietyllä tavalla oikeaanosuva. Nykyisin suojelutoiminnassa huomioidaan se, että suojelun onnistuminen riippuu ratkaisevasti siitä, miten eri sidosryhmät hyväksyvät suunnitellut suojelutoimet. Esimerkiksi suurpetojen suurin mahdollinen kannan koko tietyllä alueella riippuu ekologisista reunaehdoista, mutta tosiasiallisesti kantojen suuruus riippuu hyväksyttävyydestä, so. miten paljon petojen mahdollisesti aiheuttamia haittoja hyväksytään. Sama päättely pätee

yksityismaille perustettaviin suojelun alueisiin, kun tasapainoillaan taloudellisten vaikuttimien ja luonnonsuojelullisten tavoitteiden välillä. METSO-ohjelmassa tätä periaatetta on sovellettu menestyksellisesti. Ympäristötavoitteiden hyväksyttävyyttä voidaan parantaa valistamalla kansalaisia luonnonsuojelun merkityksestä, ja tässä toiminnassa Brander oli edelläkävijä ja esimerkin näyttävä.

LHLY Branderin jälkeen

Torild Branderin 1.5.1992 tapahtuneen kuoleman jälkeen hänen vaimonsa Alli Brander toimi LHLY:n puheenjohtajana 1993–2010. Luonnnonhistoriallinen museo siirtyi nykyisiin ns. Kehrämmön laajoihin tiloihin 1988. Yhdistyksen toimitilat siirtyivät myöhemmin myös museolle. Museo tunnetaan tätä nykyä Forssan luontomuseona, sen toiminnan painopiste on nykyisin kansanvalistuksessa. Esimerkiksi Forssan alueen koululuokat vierailevat siellä säännöllisesti. Forssan kaupunki ylläpitää museokiinteistöä ja tukee myös osin yhdistystä museon hoitamisessa.

FT Simo Veistola toimi yhdistyksen puheenjohtajana vuosina 2010–2021, nykyinen puheenjohtaja kirkkoherra Ilkka Wiio aloitti 2021. Klassisen luonnonsuojelun rinnalle on noussut myös moderni ympäristönsuojelujattelu. Yhdistys on toiminut lausunnonantajana ja ottanut kantaa esimerkiksi sen alueelle suunniteltuihin tuulivoima- ja kaivos Hankkeisiin.

Alli Branderin luonnonsuojeluyhdistykselle testamenttaaman omaisuuden yhdistys säätiöi vuonna 2021 perustettuun Alli ja Torild Branderin säätiöön. Säätiön tarkoitus on edistää luonnonsuojelua Lounais-Hämeen kunnissa. Säätiö toteuttaa tarkoitustaan tukemalla Lounais-Hämeen luonnonsuojeluyhdistyksen toimintaa sekä tukemalla hankkeita, jotka muulla tavoin edistävät luonnonsuojelua Lounais-Hämeessä. Säätiön omaisuus käsittää arvopaperiomaisuuden lisäksi Raikon kartanon kiinteistöt Urjalassa.

Torild Branderin alulle paneman luonnonsuojelun

suojelutyön jälkeen luonnonsuojelualueiden verkosto Lounais-Hämeessä on täydentynyt merkittävästi. Natura 2000 -verkoston myötä useiden merkittävien luonnonalueiden suojelu on kehittynyt myönteiseen suuntaan. Esimerkiksi kiistaa aiheuttaneen Kojjärven suojelu on turvattu. Liesjärven kansallispuiston laajennus on luonut laajan metsiensuojelualan Tammelemaan. Branderin Kivijärveä ympäröivät metsäiset, yksityismaiden suojelualueet ovat edelleen laajuudessaan harvinaisia, mutta METSO-ohjelman myötä pienempiä vanhan metsän kappaleita on saatu merkittävässä määrin suojelun piiriin. Lounais-Hämeen suurimmat suomassiivit suojeltiin, kun Branderin rauhoittaman Kaakkosuon jälkeen valtio on perustanut Someron Reksuon suojelualan sekä Tammelemaan Torronsuon laajan kansallispuiston. Tammelemaan Kaukolanharju ja Jokioisten Kirmunharju ovat merkittävimmät harjensuojelualueet Lounais-Hämeessä.

Rakkaus paikallisluontoon oli Torild Branderin luonnonsuojelutyön perusvaikutin. Tässä hengessä on LHLY:ssä edetty määrätietoisesti eteenpäin ottamalla uusin luonnonsuojelubiologinen tietämys huomioon. Paljon on kuitenkin vielä tehtävää, jotta luonnonsuojelun taso ja luonnon monimuotoisuuden säilymiselle asetetut suotuisat suojelutasot saavutettaisiin Lounais-Hämeessäkin.

Lounais-Hämeessä oli 1960-luvulla Suomen tihein luonnonmuistomerkkien verkosto. Jättiläiskuuset ja -koivut sekä siirtolohkareet ja lähteiköt etsittiin ja niille haettiin lain suojaa. Jokainen luonnonsuojelukohde oli koristoitua huolella. Kuva: LHLY:n kuva-arkisto.

Kirjallisuus

- Borg P 2008 Herättäjät, tulenkantajat ja muutoksentekijät. Pilot-kustannus Oy.
- Brander T 1955 Helmisimpukan kohtalosta Suomessa. Luonnon Tutkija 59: 11–15.
- Brander T 1957 Mitä olisi tehtävä laulujoutsentemme pelastamiseksi. Suomen luonto 4.
- Brander T 1962 Valkohäntäpeurasta, *Odocoileus virginianus* (Bodd.), Suomessa, etenkin Lounais-Hämeessä. Lounais-Hämeen Luonto 12.
- Brander T 1993. Torild Brander – luonnonsuojelija vailla vertaa. Lounais-Hämeen Luonto 80.
- Brander T 1996. Neljä vuosikymmentä ainutlaatuisista luonnonsuojelutyötä – Lounais-Hämeen luonnonsuojeluyhdistys ry. 1956–1996. Lounais-Hämeen Luonto 83.
- Reunanen P 2023 Parempi ehkäistä kuin parantaa – Torild Branderin luonnonsuojeluetiikka ja luonnontutkimus. Lounais-Hämeen Luonto 107.

Mikko Hovila on MMM agronomi, joka on tehnyt työuransa maanviljelijänä sukutilallaan Somerolla. Lounais-Hämeen luonnonsuojeluyhdistyksen jäsen hän on ollut vuodesta 1975, viime vuosina myös yhdistyksen johtokunnan jäsen. Hän avustaa Alli ja Torild Branderin säätiotä maankäyttöön liityvissä kysymyksissä. Hovila on toiminut myös Luonnonperintösäätien hallituksessa vuosina 2004–2022.

